

سرائیکی

ہن تھی فریدِ اِشادِ ول   مونجھاں کوں نہ کر بادِ ول
جھوکاں نفیسِ آبادِ ول   ایہا نیں نہ دہی ہک منی

سرزمین بہار پور پر

علوم اسلامی کی معیاری درسگاہ

در النوار القرآن لکھنؤ

نزد ریڈیو اسٹیشن بہاولپور

شعبہ حفظ و ناظرہ ، تجوید و قرأت
درس نظامی فاضلے عربیہ

تعلیم جاری ہے

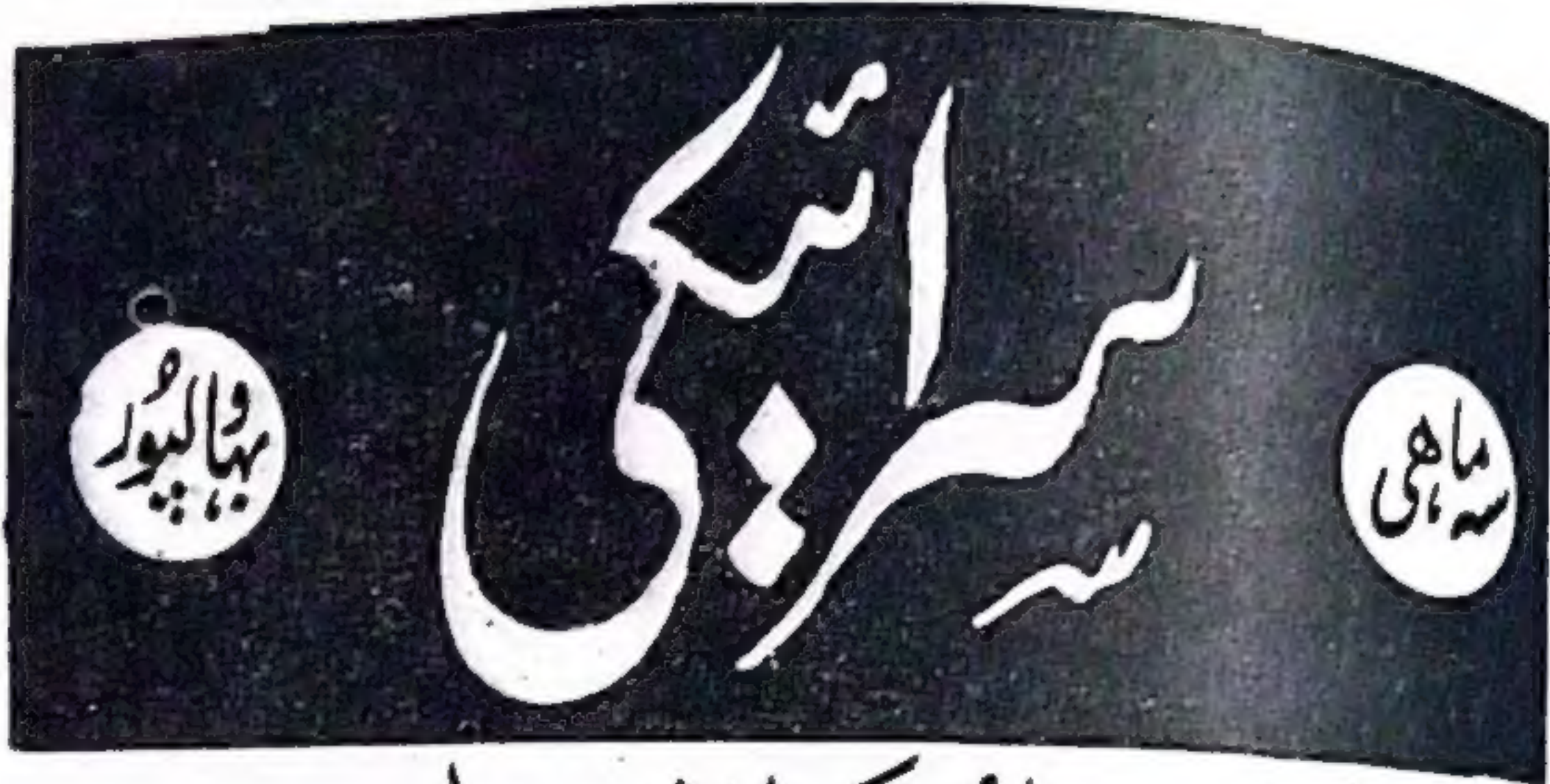
پرائمری سے ایم اے تک طلباء کی رہنمائی کیجاتی ہے

طعام و قیام کا معیاری بندوبست ہے

قاضی محمد عیوب خادم
انوار القرآن لکھنؤ
نزد ریڈیو اسٹیشن بہاولپور

بیاد: سید نذیر علی شاہ مرحوم

ترجمان سرائیکی ادبی مجلس

جلد نمبر ۲	اکتوبر، نومبر، دسمبر ۱۹۹۰ء	شمارہ نمبر ۶
------------	----------------------------	--------------

نگران: نصر اللہ خاں ناصر (اعزازی)

مدیر: سید دین محمد شاہ

نواز کاوش (اعزازی)

منیجر سرکولیشن: اجمل ملک (اعزازی)

مشیر قانون: عبدالقیوم اعوان

قیمت فی پرچہ: دواہار پے ، سالانہ: پنجاہ روپے

رابطہ: دفتر سرائیکی "جھوک سرائیکی" بہاولپور

راجھن ماہی دا جلوہ ہر پاسے کھڑیا ہے   زیر زبر سب آسے پاسے ہوندا۔ نور نظار ہے

ہر جا را راجھن ماہی ڈسدا

زیر زبر سب آسے پاسے   جلوہ نور الہی ڈسدا

ہر صورت بر وضع شکل وچ   بانکایار سپاہی ڈسدا

جے میں اپنے آپکو ڈکھاں   ڈھولن یار کماٹی ڈسدا

نظر حقیقی کھول ڈٹھو سے   ہے ہر صورت حق موجود

مشرّب شیخ اجل اکبر دا   جاتے اصل اصول فقر دا

حضرت خواجہ عاقل جوگی

تندیر

۴	سید محمد دین شاہ	الحجرات	-۱۱
۶، ۱۵	،	اداریہ	-۱۲
۸، ۱۷	،	کالمہ جہاڑ	-۱۳
۱۴، ۱۹	دکشا و کلا پنچری	خواجہ فرید شاہ قطرت	-۱۴
۱۷، ۱۵	ہما سہم جلال	سراسر کی نادل دی نور	-۱۵
۲۲، ۱۱۸	اللہ بیبا خان عین مبارک پوری	نوروز یک درویش تے بزرگ شاعر	-۱۶
۲۵، ۲۳	ملک جامید اقبال	سراسر کی ثقافت دی گول	-۱۷
۲۹، ۲۶	فراز کاوش	سراسر کی لسانیات ہک جائزہ	-۱۸
۳۲، ۳۰	محمد کامران زند	سنگت، جڑت، محبت	-۱۹
۳۳	خواجہ فرید	کافی	-۲۰
۳۴	خرم بہادر پوری	کافی	-۲۱
۳۵	جانباز جتولی	غزل	-۲۲
۳۶	نور اللہ خان ناصر	گجیاں گاریاں	-۲۳
۴۰، ۳۷		رومی دی بہار	-۲۴

الحجرات ۴۹

بسم الله الرحمن الرحيم

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَصَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا تَغْتَابَ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَن يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

O you who believe, avoid most of suspicion, for surely suspicion in some cases is sin; and spy not nor let some of you backbite others. Does one of you like to eat the flesh of one's dead brother? You abhor it! And keep your duty to Allah, surely Allah is Oft-returning (to mercy), Merciful.

اے ایمان والو، ڈھیر گماناں کنوں بچو، بے شک بعض گمان گناہ ہن، اتے نہ جاسوسی کرو، اتے نہ غیبت کرن بعض تساڈے بعض دی۔ کیا تاں پسند کریو جو آپڑیں مردہ بھرا دا گوشت کھاؤ، چنانچہ ناخوش رکھیو تاں اوکوں۔ اتے اللہ کنوں ڈرو، بے شک اللہ دل آون والا

مہربان ہے

يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْتُم مِّن ذَكَرٍ وَ أَثْنَىٰ وَ جَعَلْتُكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعْرِفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَىٰ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ

O mankind, surely We have created you from a male and a female, and made you tribes and families that you may know each other. Surely the noblest of you with Allah is the most dutiful of you. Surely Allah is the most knowing. Aware.

بے شک اساں تہا کوں ہک مرد اتے ہک عورت کنوں پیدا کیتے۔ اساں تہا کوں قبیلے اتے کنبے بنڑائیاں تاں جو ہک جے کوں سناڑو بے شک تاں وچوں سب توں زیادہ عزت والا او ہے جہیز حاسب توں زیادہ پریر گار ہے۔ بے شک اللہ جانن والا، خبردار ہے۔

اداریہ

ہمارا خیال تھا کہ محاورے بس یونہی ہوتے ہیں۔ ان میں الفاظ کا دلچسپ پیر پھیر ہوتا ہے ورنہ ان کا حقیقت سے کوئی واسطہ نہیں۔ مگر ہمارا خیال غلط نکلا۔ مثلاً "نیکی کر دریا میں ڈال" یہ الفاظ کی ایک سادہ سی بندش معلوم ہوتی تھی۔ بچپن سے پڑھتے سنتے آئے ہیں۔ مگر اس کی تفسیر جس طرح آج ہم پر عیاں ہوئی ہے پہلے کبھی نہیں ہوئی تھی۔ بلکہ گمان یہ ہے کہ "دریا" کا اشارہ ہی دریائے ستلج کی طرف ہے جس کے کنارے ہم آباد ہیں۔

ہم اس محاورے کا مطلب یہ سمجھ سکے ہیں کہ "سرائیکی" کے لئے کام کرو۔ سرائیکی کتب اور رسالے چھاپو۔ تقسیم کرو، اور محنت تقسیم کرو۔ ہمیں زبانی شاباش، لفظی قدردانی کے علاوہ اپنے کرم فرماؤں سے کچھ حاصل نہیں ہوا۔ ہم محنت کرتے ہیں۔ اپنا پیسہ اور وقت صرف کرتے ہیں، نقصان اٹھاتے ہیں، باز نہیں آتے۔ نیکی کرتے اور دریا میں ڈالتے جاتے ہیں۔

الحمد للہ نئی ادارت کے زیر اہتمام و انصرام ہمارے سہ ماہی "سرائیکی" نے اشاعت کا ایک سال مکمل کر لیا ہے۔ حکومت پنجاب کی مالی معاونت سے اس کے اخراجات کا مل ٹکل سکتا تھا مگر سرکار نے منہ پھیر لیا ہے۔ ملک کے جو حالات ہیں سب سے سامنے ہیں۔ قومی یکجہتی داؤ پر لگی ہے۔ اپنی قومی زبان اپنے ہی وطن میں اجنبی ہے۔ اردو کو مٹانے کے لئے فتنے کھڑے کئے جا رہے ہیں۔ خود روا انگلش میڈیم سکول اس دیدہ دلیری کی واضح مثال ہیں۔ اب جبکہ پاکستان ہمارا ہے، زبان انگریزی کی ہے۔

باس یورپین ہے،

ہم امریکہ کا ہے۔۔۔۔۔ پھر؟

نصیب اپنا اپنا۔۔۔۔۔

جو نصیب میں ہے وہ مل کر رہے گا۔

اس قدرت نے خاک سے کیا کیا رنگ پیدا کئے۔ مختلف صورتیں، مختلف آوازیں۔۔۔ رہ
خوشبو۔ رب تعالیٰ نے ہر طرف کروڑوں انسان، حیوان، پرند، چرند پیدا کئے۔ لاکھوں شہر، بستیاں
ہیں۔ اس بھرے میلے میں، ہم کیا چاہتے ہیں، صرف یہی ہم ہوں، اور کوئی نہ ہو؟

اپنے اہل وطن کو بار بار باور کرا رہے ہیں کہ ہم "سراییکی" کے فروغ اور ترویج کے لئے کیوں کام کر رہے ہیں۔ یہ اس لئے کہ ریت میں دفن خزانوں کو تلاش کیا جائے۔ یہ خزانے پاکستان کا سرمایہ ہیں۔ پاکستان کی ملکیت ہیں، ہم سب کے کام آئیں گے۔ ریت میں جذب کرنے کی صلاحیت ہے یہ سب جانتے ہیں اس طرف بہت کم لوگوں نے توجہ دی ہے کہ "اسلام اور ریت" میں کتنی نسبت ہے۔

اسلام، پاکستان کا نظریہ ہے۔ اسی لئے تو کہتے ہیں کہ چولستان، پاکستان کی قوت ہے۔ سرائے وسیب ملک کا وفادار ہے۔ ملکی سالمیت کا نشان ہے۔ آنے والا وقت بتائے گا "نسرائیکی" کیا ہے۔ ان کے اندر کتنی قوت ہے۔ اور اس کی قوت سے پاکستان کے اندر کیسی ایمان افروز حرارت پیدا ہو سکتی ہے۔

مگر افسوس کہ بعض حضرات ہمارے راستے میں کانٹے بکھیر رہے ہیں۔ ہم صبر کرتے ہیں اور منت کرتے ہیں۔ نقصان اٹھاتے ہیں، باز نہیں آتے۔ نیکی کرتے ہیں اور دریا میں ڈالتے جاتے ہیں۔

گالہ مہارٹ

لفظ معتبر حوالہ ہے لہذا احترام ہوں ضروری ہے۔ دنیا دی ہر زبان وچ لفظ ایرے وانگوں
جیندے تے "ادب دی عمارت بنائی گئی ہے۔ اساڈے ہوں سارے سنگتی ایں لفظ دی عزت ودھاون کیتے
اخبار تے رسالے کھڈین۔ تے سوہرین گے سنگرنے سنگرے ادب کوں اساڈے سائریں پیش کریندن،
کچھ اساڈے بھائیاں وچ لفظ دی حرمت دا احساس شاید بھل ویندن، تے لفظاں دی شکل تے ایساں دی
صورت کوں ونجالتے لکھن جیویں: "برف کوورف لکھن ایندے علاوہ" تے "کوں" "تیں" "والجہ ویندن،
لجہ ضرور ڈیو سائیں پر لفظ دی اصل صورت کوئی نہ بدلو، اگر اساں ساریاں نے اسے نازک تے طے شدہ مسد
چاگھ اتے اپڑیں مرضی نال لفظاں دی شکلاں کوں تبدیل کیتا تاں اساں اپڑیں سنجان نہ کر سگسوں، ایں واسطے
اسا کوں بک اصول دے تحت ایں مسد کوں حل کرنا پوسی بلکہ حل کیا کرنا پوسی اسے حل شدہ ہے جیندے
اتے اساڈے مہاندے ماہر لسانیات متفق ہن۔ اسا کوں توقع ہے جو اساڈے بھرا ایں گالہ دا خیال
رکھیں۔

سئیں ڈوجھی گالہ اے ہے جو "سرائیکی" توہاڈا اپڑاں پرچہ ہے۔ تے اے توہاڈیاں سونڑیاں
تحریراں نال اساں سجاتے توہاڈی خدمت وچ پیش کریندے ہیں۔ اساڈے لکھاری بھرا ایں پاسے توجہ فی
ہے کریندے سئیں اساں منتظر ہیں توہاڈیاں تحریراں، دے مشوریاں دے تے خطاں دے۔ اساڈا خیال ہے
جو اساں آئیندہ شمارہ "افسانہ نمبر" کھڈوں، کیا تاں ایں خصوصی نمبر کیتے اسا کوں اپڑیں افسانے یا
مستامین یا کوئی تحریر بھیجو سو، اساں مانگی ہیں۔

آج دا دور سائنس دا دور ہے۔ خلا دی تفسیر دا دور ہے تے ہنگامی دا دور ہے۔ کاغذ ہانکا نمی کے
کتبت تے طباعت دی مشکل تھی گئی ہے۔ ایس سورت وچ ادب دی کچھری گھمن تے تھانڈے کوں
باقاعدہ گی نال ماضی ڈیونا کوئی آسان کم کتنی پر اسال تال ایس خدمت دا تہیہ کیتا ہویا ہے بن تال دی
اساڈے قدم نال قدم ملاؤ۔ اساڈی معاونت کرو۔ زبان کوں اگوں سوروں، اگوں ودھاؤ۔
اگر ستاں اساڈے نال پیر ملاتے ٹرے تال یقین کرو اسال توہا کوں کڈاہیں مایوس کینا کریسوں۔
اپڑیں لکھتاں اسا کوں جلدی لکھ پٹھو۔
تے سر ایگی کوں بیان تک دی پجاؤ۔ شکریہ

توہاڈا نواز کاوش

خواجہ غلام فرید دامشادہ فطرت

کائنات دیاں ساریاں شیں بندیاں کیتے بنڑائیاں گئیں اتے بندے انھاں کوں اپڑیں قبضے وچ کرن تے انھاں کوں ورتن کیتے پیدا کیتے گئیں۔ اللہ تعالیٰ نے کیا کیا بنڑائیں تے کیا نہیں بنڑائے، تے کجے بنڑائیں تے ہک تو ودھ بنڑائیں۔ باغ بھچے بنڑائیں، گل پھل بنڑائیں۔ تے رنگ تے خوشبو آں بنڑائیں۔ چھڑا روہی دو چا دیکھو، پرے پرے توڑیں در گھیا ہویا میدان، دل ایس میدان وچ پے، ٹوہے، ریتاں، سارا سنج بیابان، دل ایہ ڈیکھو، جو برسات داموسم آوے تاں بدلاں دیاں گاہاں ہوندن، بجلی دے لٹارے، جینہ دس پودے، تاں سچے بوٹے سارے تھی آندن، گمناجم پوندے پھل لگ پوندن اسجے حالات وچ روہی دا ہر ذرہ آپڑیں بہار ڈیکھیندے، اتھوں دیاں چاند ٹریاں راتیں تاں جواناں کوں پاگل بنڑا چھوڑندن، گویا اتھوں دی ہر شے مست کر ڈیندی ہے۔ تے زندگی کوں ودھن پھلن دی ہمت تے حوصلہ ڈیندی ہے۔

قدرت دا ہک نظام ہے جہڑا چلدا ہے۔ فطرت دے مظاہرین۔ جو آدمی کوں حیران کر ڈینوں۔ آدمی دا دل خوش تے اکھیں پر نور تھی ویندن، خواجہ غلام فرید علیہ رحمت نے اسجے مظاہر فطرت تے مناظر قدرت سارے اپڑیں کلام دے حوالے نال واہ واہ نقشے چھکن، تصویراں بنڑائیں، ایہ بند ملاحظہ ہووے۔

ہر ہر قطرہ آب کوثر گرد غبار ہے مشک تے عنبر کرڑ کنڈا شمشاد صنوبر ساری شکل بہار دی ہے کوئی وی سچا شاعر ہووے، مناظرے قدرت تے مظاہر فطرت دا والہ تے شیدا ہوندے بلکہ میں تاں سجدہاں جو انہاں دا مطالبہ تے مشاہدہ اوندے کیتے فرائض وچ ہوندے۔ خواجہ علیہ رحمت ہک۔ سچے شاعر ہن۔ او فطرت پرست ہن۔ مشاہدہ فطرت دے شیدائی ہن۔ انہاں کوں مظاہر قدرت نال پیار ہا۔ تے انہاں انہاں نظریاں تے جلوایاں کنوں بہوں کجھ حاصل کیتے۔ انھاں کوں وطن نال وی بہوں پیار ہے وطن دے مناظر قدرت نال وی پیار ہا۔ وطن دا ہر منظر انہاں کیتے جنت ٹکا ہا۔ ایہ مناظر انھاں دے دل کو مسنیدے تے انھاں دی روح کوں تازگی بخشیندے ہن۔ خاص کر روہی وچ برسات داموسم تاں انھاں کیتے روح افزا ہوندا

ہا۔ ایہ موسم انہاں دیاں قلبی وارداتوں موسم ہوندا ہا۔ بدل تے بجلی کنوں حسن تے عشق دے استعارے بہرہ
تے مہی کاہہ کیتی ہے، تے انوکھی کیفیت پیدا کیتی ہے، ایہ شعر ڈیکھو:-

بدلے دروں دروں بجلی اکھ مارے، مٹاوے
خواجہ علیہ رحمت کیتے مناظر قدرت تے مظاہر لطرت دی جھولی وچ سکون تے محبت دا عالم ہوندا ہا
ساون بھر روم وچ روہی وچ بینہ وس پونداتوں انہاں دی قلبی کیفیت دا اندازہ کرن دی مشکل تھی ویندا ہے
دل وی بے چین تھی ویندا ہا۔ حسن ازل دی کشش وی دودھ ویندی ہے برسات وچ کھمن دی دلکشی وی دودھ
ویندی ہے۔ روہی جیے وسیع تے ریتلے میدان وچ ارنڈی، سنی بہار ہوندی ہے۔ کھمن دے متعلق اسے
تاثرات دے نقتے خواجہ علیہ رحمت دے شاعری وچ عام ملدن، ڈون بند ملاحظہ ہوں:-

کھمنڑاں کھمن رنگیلیاں
رم جھم بارش باران
بدلے گورھے سانورے
سارے سگن ساگرے
وچ برسات دیا دھاراں
یا ملیم آیاراں
کھمدی کھمن فرید جھوکاں یاد پوون
اکھیں نیر، منہوں کر برسات وسن
لکھ لکھ داناں اکھمن
جاں جاں ڈسم جھرمی۔

روہی دے انہاں پر بہار نظاریاں دی موجودگی وچ خواجہ علیہ رحمت کوں گویا بک نویں زندگی مل
ویندی ہئی۔ تے سارے غم تے ڈکھ بھل بھلا ویندے ہن تے خوش تھی تے ابدے ہن۔
ساون ایا، وٹھرمی روہی یار تھی گلزار

خواجہ علیہ رحمت جھڑے ویلے فطرت دے حسین مناظر دا اظہار کریندے ہن۔ نال بک روحانی کک

تے اضطرابی کیفیت محسوس تھیندی ہی۔ انہاں تال روہی تے بے ٹوئیاں، ٹوبیاں، بچیاں، بوٹیاں وی خوبصورتی تے دلکشی کول اپڑیاں کامیابی دی جان بنڑیا ہویا ہا۔ خوشبودار پودے، جھاڑیاں تے گھاہاں دے حوالے تال اے کافیاں کول پر تاثیر بنڑا گھندے ہن۔ قدرتی خیم پھول والے پھل پھل، جند کراہنے پیلوں دے درختاں دی بہار ڈیکھ ڈیکھ تے رجدے نہ ہن۔ یزندے دے وسن کنوں پہلے دے ہک منظر دے متعلق دے ایہ شعر ڈیکھو!

بدلے پورے مار دکن دے
کچلے بھورے سوسون دے
سارے طرفوں زور پون دے
سارے جوڑوں ساون دے
چکڑے چکڑیاں، اٹھن پیسے
کوئل، مور، چھوٹے، چھوٹے

سہن، چکور چندور، پیسے
شاغل گیت سنڑاؤن دے

انہاں گالیں کنوں ایہ وی ظاہر تھیندے جو خواجہ علیہ رحمت کول سر و سمن، تے لالہ و سنبل وغیرہ نال پیار نہ با، تے نہ ادا پرانی فارسی غزل وغیرہ نالی رغبت رکھیندے ہن، انہاں غیر ملکی شہیں کول کدھیں پسند نہیں کیتا۔ مشاہدہ فقرات دے حوالے نال انہاں کول روہی دے رلن والیاں نال وی ہوں سارے شعر آکھن، تے آپڑیں جذبیاں تے احساساں دا بھر پور اظہار کیتے مثلاً:

ڈینہاں ہنگھیاں سادیاں پیلیاں
راتیں کھمنڑیاں کھمن رنگیلیاں
گج گج گاجان گھمن رسیلیاں
وقت سنگھار سہاؤن دے
روہی راوے، تھیاں گلزاراں

تل چتر انگ وی باغ بہاراں
گھنٹہ تواراں، بارش باراں
چرچے و دعاون گاؤں دے
ہاند فی رات لمہاری ڈنہ ہے
ٹھڈیاں بیلاں رم جھم پینہ اے
سونہری موسم لکڑا نینہ ہے
گئے ویلے، غم کھاؤں دے

خواجہ غلام فرید علیہ رحمت و امشاہدہ فطرت محض مشاہدہ یا تجربہ نہ ہوندا ہا بلکہ انہاں وچ انہاں کوں
حقیقت دی گول پھول ہوندی ہئی۔ اول توڑیں رسائی مقصود ہوندی ہئی۔ ایں گالہیں اہلن جو

اپڑی حقیقت گولہ توں
بے کوں نہ اصلوں پھول توں
دکھ یار ساڈا بول توں
آئیں نہ شک ہے محض پک

حقیقت دی گولہ عام انسان دی تکمیل کیتے دی ضروری ہے۔ بلکہ آپڑیں آپ کوں حقیقت وچ گم
کر ڈیوں ای انسانی زندگی دا مقصد و مطلب ہے۔ ع مشہور حدیث ہے جو "من عرف نفسه فقد عرف ربه" گویا
ایں سمجھو جو فطرت دا وجود انسان دے وجود کنوں رنج کائے نہیں انسان اپنے اندر جماتی پاوے تاں خدا کوں
وی سبجان سگدے، تصوف دی رونال انسان کنوں الگ کوئی کائنات ای کائے نہیں انسانی داخلیت ای
کائنات ہے۔ انسان توں باہر کہیں شے دی کوئی اہمیت کائے نیں۔ اتھاں انسان دی عقل دی مدد نال
حقیقت تیں رسائی نیں تھی سگدی کیوں جو عقل محدود شے ہے۔ ایں گالہوں وی انسان دا دل کم ای شے
ہے، بس جس طرح وی تھی گئے انسان اپنے آپڑیں کوں گولھے تے ول حقیقت دی تلاش کرے، ایں طرح
او آپڑیں حیثیت متعین کر سگدے بلکہ کائنات وی اچا تھی سگدے۔ خواجہ غلام فرید علیہ رحمت نے مشاہدہ
فطرت دے حوالے نال فطرت دی ظاہر بنیت کوں اپڑیں شاعری دا موضوع نہیں بنڑایا قلب انسانی دے
تاثرات تے واردات کوں اپڑاں موضوع بنڑائے آبادیاں وچ وحشت، ویرانیاں وچ انس تے محبت اپ
عشق دا خاصہ ہے۔ کیوں جو اتھاں ویرانیاں وچ عشاق دیاں اندرونی کیفیات نال رنگ بھرے دیندن۔

دست ویرانے کتنے ڈراکے کیوں نہ ہوں۔ عاشق دیاں ہاٹنی لیتھیاں دا انہاں نال ساٹکا بھی لاجوندے۔

وڈی تے پئی شاعری وی زندگی دے اہم و دو متک اں تے فطرت دے عالمیہ مظاہر یاں کوں اپڑیں
موضوع بنرندی ہے۔ محبت جی انلی جذبے کوں اپڑیں فنی احوال دا خوبصورت و سید بنر اسے۔ پد انہاں
کالیں دے باوجود خوابہ علیہ رحمت تے مناظر قدرت دے مخلص ظاہری بنیت کوں موضوع سخی نہیں
بنرایا۔ بلکہ انہاں دی بجائے قلبی اثرات کوں ہی ہمیشہ سانہڑیں رکھ کے شاعری لیتی ہے، بدل تے بجلی دا
حوالہ اہم و دے آیاں یعنی بدل تال آپڑیں درد دے ماراں روندے، تے نیروہندے، پد بجلی کھلاں کرندی
ہے تے اکھیں مرندی ہے۔ حسن، عشق دا ایہ حوالہ ہوں سو بنرے انداز وچ پیش کیتا گئے۔ ایں سمجھو جو
خوابہ علیہ رحمت نے اپڑیں شاعری دے حوالے نال حسن دی صداقت فطرت و حقیقت دے امر و رموز
دے پردے ہا چھوڑ دے۔ قدرت دے نظام تے فطرت دیاں نظاریاں تے کوہر می نظر ماری ہے!

خوابہ علیہ رحمت نے عام انساناں دے متعلق دی ہوں کجھ سوچیں دے ہن۔ خاص کھ میرے اپڑیں
ہون تے سنجان کر کے انہراں مقام بنا گھندن۔ تے قدرت دے نظاماں کوں اکھیں وچ بھر گھندن تے دل
وڈی نال دی ٹوڈ کھیندن، ایو جیسے تبدیلی دے بارے خوابہ علیہ رحمت کیا خوب آکھئے۔

ہیں من اندر پایا پایا
دکھ پاپ سار امٹ گیا
تھی مو اثباتی تمہیا
رہنہ افرید فرید بن

ایں منزل تے پہن دے بعد این کائنات کائنات نہیں رہندی اپڑیں حیثیت گم کر ڈندی ہے۔
خوابہ علیہ رحمت خود تال موجود کائے نہیں اپنی ہستی کوں مٹاتے انہاں

بگ و ہم خیال تے خوابے
سب صورت نقش پر آے

تے بس اللہ دی ذات ہے۔ تے انسان دی کائنات ہے تے ارندی سنجان خود انسان دے اندروں مدی
ہے

خوابہ غلام فرید علیہ رحمت خوب کنوں خوب تروی تلاش وچ رہیں۔ بلکہ ہنناں کوں وی ایوں سبق ڈتے جو

ہرگز ذاتِ صفت کون دیکھو

ہرگز کوشش اسے!

بک و حد ایہ وی ہے جو میں تلاش حق و حق انسان کافی حیران سے شہرہ رو و نہ سے۔ زندہ و مہذب سے
نہرے دے بعد خواجہ علیہ رحمت ابدن۔

ہے مفضل مقام کبردا

بہر حیلہ درک تکرر

ربانیں ڈو کمرے ڈنہ

دوبت نہ پاسمان اللہ سبحان اللہ

میں سمجھو جو خواجہ علیہ رحمہ اپڑیں آروں باروں دیں شہیں و مہذب و کیت۔ طور سے کمر کیت۔ مہال
تے و بدن کنوں کم کمر۔ اول وی دل وی مہر پوری نہ تھانی۔ بک و یوں نہ تے۔

ان دے انسان وی تے اونہ وی زندگی دی کایا پلٹ گئی ہے۔ خیالات تے جذبات ہیں۔ مہر
تو دے سارے رشتے کشج گھن، زندہ رہن دی شدید خواہش وی ہے، تے موت تے وشت وی دھن
ڈنہ وی ہے۔ ایویں گدے جو اسامی زندگی ادھوری تھی رو گئی ہے۔ بہر پور زندگی داخلہ نہیں رہے۔
انسان کون و سیمی، معاشی، سیاسی پہچیدگیاں و لھیت گھن۔ ادب یا شاعری ایندہ اعلیٰ ہے۔ پر ایندے کیتے
بک نویں اپروچ یا بک نویں انداز دی ضرورت ہے۔ ان دے لہشی ووز نے انسان کون جھنم دے دروازے
تے کھن تے آکھڑائے۔ ان ضرورت ہے جو خواجہ علیہ رحمہ دے پیام دی عالمگیر پہچانے تے ضرور
شاعت کیتی وئے، تے انہاں دے کلام دے رون کون سمجھیا وئے، تے ایں کنوں جتنی تھی سکے، قائم و ہوا
وئے کیوں جو ایندے وی ازلی تے آفاقی پیغام ہے۔ بیا ایہ جو خواجہ علیہ رحمہ دی شاعری وچ و سیمی گھنیں
وی ہن۔ طبقاتی شعور وی مدے، رومانی فضا وی موجود ہے، تے تصوف دی جاشنی وی ہے تے ایہ ساریاں
شہیں بک کامیاب تے بہر پور زندگی دی جان ہن۔

سرائیکی ناول دی ٹور

انسان جڈن دی ایس دنیا وچ اکہ بھالی ہے اوکوں قصہ سنن تے سناون دا ڈاڈا شوق رہیے۔ پہلے تفریح دا کوئی انتظام نہ ہوندا ہئی۔ بیس ساگوں لوک ہک بے کوں قصے سناتے جھٹ گزار گھنڈے ہن۔ ردھیے ودھن نال حیاتی دی ٹور تکھی تھیندی گئی تے لوکاں محسوس کیتا جو انہاں لمبے لمبے قصیاں دی کئی حد بندی کیتی ونجے۔ ایویں مافوق الفطرت عناصر مثلاً جن، پری، بھوت، دیہہ وغیرہ دی جاتے جینڈے جاگدے کرداراں تے انسانی مسلیاں کوں بھانیاں وچ پیش کیتا گیا ایس طرحاں ناول دامنڈھ بدھیا گیا یعنی کہانی اپنی ترقی یافتہ شکل یعنی ناول دے روپ وچ سامنے آئی۔

اٹھارویں صدی عیسوی وچ انگلستان وچ ناول لکھینا شروع تھیا نثری ادب دی اسے دل چمک صنف انگریزی دے وسیلے نال اردو وچ آئی۔

سرائیکی لکھاریاں دے سامنے اردو ناولاں دے نمونے موجود ہن۔ انہاں ادب دیاں بیاں صنفان دے نال نال ناول نگاری دے میدان اچ جو نویں، نسر کدھویں تے نشا بھر ناول نگاراں وچوں غلام حسن حیدرانی مرحوم، سئیں ظفر لشاری، سئیں ڈاکٹر منیر احمد علوی، اسماعیل احمدانی، سئیں فیاض حسین قاسم فریدی تے سئیں اقبال بانو ہوراں دے نال بھول اہمیت رکھیندن۔

سرائیکی زبان دے پہلے ناول دے متعلق دی رائے انجوائج ہے۔ کجھ نقاد آدمی جو سرائیکی زبان دا نسب توں پہلا ناول گلو ہے جیکوں غلام حسن حیدرانی مرحوم لکھے۔

اسے ناول ماہنامہ "سرائیکی ادب" ملتان وچ قسط وار چھپن شروع تھیا تے ول جلدی اسے سلسلہ بند کر دتا گیا تے اوند اخلاصہ چھاپ ڈتا گیا۔ ایندے ترے مرکزی کردار گلو، اسلم تے جمہ ہن۔ اسے سرائیکی زبان دا پہلا جاسوسی ناول ہے۔ ایندے وچ جاسوسی دیاں گالہیں وڈی منت تے مہارت نال لکھیاں گن۔ ایس ناول اچ ساکون جس، وسیب دی عکاسی، تفریح تے تنقید دے رنگ ملدن۔ سئیں اسلم رسول پوری ہوراں دے بقول جوے مطابق انہاں دے کردار زندگی دے کہیں لمحے وچ وی آپنی دھرتی ماتا نال بے وفائی نہیں کریندی تے نہ آپنی تہذیب دے زیر اصولاں دی خلاف ورزی کریندن۔

۱۹۷۱ء وچ سرانیک ادبی مجلس بہاول پور دی طرفوں باقاعدہ پہلا ناول "نازو چھپیا۔ ایندے مین
سین غزٹاری بن، جیڑھے مشہور افسانہ نگار وی بن۔ اے ناول ۱۹۷۴ء دے برصغیر دے ملکی وڈا
دے پس منظر وچ لکھیا گئے۔

ایں ناول اچ بک معصوم بندو چھوہر دی حیاتی دے واقعے پیش کیتے کن۔ جیندے پینو ایں بہا
وچ قتل تھی چکے ہن۔ او بالڑی ظالماں دے، مستوجب گئی تے او کوں بک مسلمان۔ گانمن اپنے گھر گھن آبانے
او کوں پالیس۔ جوان تھئی تاں گانمن دا بستر بجا اونہ دے نال محبت کرن پے گیا تے چھیکڑے اچ اوہ
گئے۔

غزٹاری ہوراں دے مشاہدے تے تخیل ایں ناول کوں عظیم ناول بنا ڈتے۔ انہاں اسلوب
موضوع، پڈتے کردار وغیرہ دے حوالے نال فنی لوڑاں کوں پورا کرتے تحریر کوں چھا ڈتے۔ غز
ٹاری دے ڈوجھے ناول "پہاچ" اچ ساڈے وسیب دے بک باں ساڑتے دھمالے مسلے کوں موضوع بنایا گئے۔
سا کوں ایندے وچ اندر لے جزییاں تے فطرت دے منظر اں دیاں دل چھک تے من بہا و نیاں تصویراں
ملدن۔ انہاں سرانیک لفظاں تے محاوریاں دے ورتارے وچ بک خاص سلیقے دا ثبوت ڈتے۔

جولائی ۱۹۷۶ء وچ ڈاکٹر منیر احمد علوی ہوراں دا ناول "آپنی رت جو پانی تھئی" سرانیک ادبی مجلس
بہاول پور چھاپیا۔ ایں مختصر ناول کوں ڈاکٹر علوی ہوراں وڈی محنت نال لکھے۔ سارے کردار معیاری ہن۔
پر من آ لے کوں اے بہرواں احساس تھیندے جو وسیب اچ کیویں کھنڈیاں ہون۔ اسلوب سادہ تے تاثیر
نال بہرہ ہونے، ڈاکٹر علوی ہوراں جے زبان دے حوالے نال معیاری لہجہ ورتیندے تاں ایں ناول دا
سنپ بیاوی دودھ وندے۔ سین محمد اسماعیل احمدانی دا ناول "چھولیاں" ۱۹۸۳ء وچ چھپ تے سامنے آیا۔
ایں ناول وچ علامتی انداز اختیار کیتا گئے۔ ایندے وچ آپ نال آپ گاہیں کرن دے پنج جھی باب دی
شامل ہن۔ "چھولیاں" ناول دے عام اصولاں دے مطابق نیں لکھیا گیا۔ بیس ساگوں اے بک منفرد انداز
رکھیندے۔ ایندے وچ جا جاتے بندومت تے بندو کلپر دیاں گاہیں نظر دن۔

جولائی ۱۹۸۹ء وچ سین فیاض حسین قاصر فریدی ہوراں دا ناول "سانول" سانول سرانیک ادبی اکیدی
درو شمس (رحیم یار خان) دی طرفوں چھپے۔ سانول وچ سرانیک وسیب تے ثقافت دا بہرواں انداز پیش کیتا
گئے۔ سرانیک دے ٹیٹھ لفظاں دے ورتارے تے لکھت دی سادگی ایندے سنپ کوں ودھا ڈتے۔ مجموعی

طور تے اے یک کامیاب ناول ہے۔ سنیں اقبال بانودا ناول سائل موڑ مہاراں سرائیکی ناولان وچ سہناں
دھارا ہے۔

ایندے علاوہ سنیں دلشاد کلانچوی، بریگیڈر سید نذیر علی شاہ مرحوم، سنیں سجاد حیدر پرویز تے بے
لکاریاں دی بیاں زبانان دے شہکار ناولان دے سرائیکی ترجمے، توبہ زاری، فردوس ٹھگالی تے عشق دے
ونج انوکھڑے چھپ چکن۔

عزیز فاطمہ

معلومات

- 1- دنیا دا واحد ملک کویت ہے جیندے وچ کوئی دریا نہیں ویندا۔
- 2- دنیا دا واحد ملک سعودی عرب ہے جیندا پرچم کدھیں نوا یا نہیں ویندا۔ کیوں جو اوہدے اتے کلمہ
شریف لکھیا ہویا ہے۔
- 3- دنیا دا سبھیں کنوں وڈا ریڈیو اسٹیشن B - C - LONDON ہے۔
- 4- دنیا دا سبھیں کنوں وڈا شہر ٹوکیو جاپان وچ ہے۔
- 5- دنیا دا سب کنوں پرانا شہر دمشق ہے۔
- 6- دنیا دا قدیم ترین پرچم ڈنمارک دا ہے۔
- 7- دنیا دا سب کنوں وڈا نہری بن سکھر بیراج دا ہے۔
- 8- دنیا دا سب کنوں وڈا ہوائی اڈا جدہ (سعودی عرب) وچ ہے۔
- 9- دنیا دا سب کنوں مصروف ہوائی اڈا شکاگو (امریکہ) ہے۔
- 10- یہودی داناواں سال کدھیں جمعہ، اتوار یا بدھ کنوں شروع نہیں تھیا۔

نوروز بک درویش تے بزرگ شاعر

میاں محمد بخش نوروز سنیں بک درویش تے فقیر بزرگ ہن، آپ سرانیکی دے موہاندے شاعر ہن۔ آپ سرانیکی دے عظیم تے قدیم شعراء وچوں بک عظیم تے مست موالی شاعر ہن۔ آپ نے سرانیکی شاعری کول آپنی سوچاندے پھلاں نال سبگاریا۔ سنواریا اتے بہوں اچا مقام تے گھن گئے۔ آپ نے سرانیکی شاعری کول آپنی فکر ذوق اتے شوق دے ایجھے سو نہڑیں ویس پوانے جو سرانیکی شاعری کول بک سنگری پنگری کنوار بنا ڈٹا۔ جیندے کئی عاشق تے دیوانے بن گئے۔

ایں رسیلی تے چولی زبان دے کئی متوالے آپدی شاعری دے مداح بن گئے۔ نوروز سنیں نے سرانیکی شاعری کول ایں اچا مقام ڈٹے جیویں کوئی گویا پہاڑ دی چوٹی تے چڑھیا ہووے اتے اوندی سرتان نال پوری وادی سرور پئی تھیندی ہووے۔ پرانے زمانے دا او موہاندرا تے درویش صفت شاعر مبارکپور کنوں ڈو ڈھائی میل ابھے پاسوں موضع اکرائی چاہ مرانی والا دے بک غریب گھر وچ پیدا تھی چاہ مرانی والا ریلوے لائن کنوں ڈینہ لہ آئے پاسوں ہے۔

میاں محمد بخش نوروز بک غریب خاندان نال تعلق رکھیندے ہن۔ قوم دے بھٹی پر زیادہ مشہور مرانی ہن۔ مرانی ایں واسطے ہن جو آپدے کچھ رشتہ دار مرانی ہن۔ آپ دے والد دا ناں غلام سرور صاحب با۔ آپ دے والد یا آل وچوں کہیں وی مرانی دا کم کائنا کیتا ہا۔ بلکہ آپ دے خاندان دے کئی افراد ریلوے وچ ملازم ہن۔ نوروز سنیں دا پوترامیاں رازق بخش جیڑھاہٹن تائیں جیندا حال حیات اے کچھ عرصہ پہلے محکمہ ریلوے وچوں ریٹائر تھے۔

میاں محمد بخش نوروز سنیں اجاں بال ہن جو آپ دے والد غلام سرور فوت تھی گئے۔ اتے آپ یتیمی دی وٹھ وچ آگئے۔ موضع اکرائی دے با اثر زمیندار ملاں پیر بخش من جیڑھے اول ویلے پنڈھراں سو وگمہ زمین دے مالک ہن۔ آپ کول پالیا پوسیا۔ جنیں ویلے تیرھاں چوڈاں سال دے تھے تاں آپ نے غلول بنائی مٹی دے غلول بہا وچ پکا لال انگارہ بناتے پکھیاں دا شمار کریندے ہن۔ آپ ملاں پیر بخش من

دے لاڈلے کمداراں وچوں ہک ہن۔ آپ دا ہر لاڈلاں صاحب میندے ہن۔ کیوں جو ملاں پیر بخش نے آپ دی بیٹی جتے ترس کھاتے آپکوں پالیاں پوسیاں۔

ہک دفعہ وستی دیاں عورتاں کھوہ تون دے بھرن آیاں تاں آپنے دے کول نشانہ بنایا تاں وڈے ترس پیا۔ پانی مانی دے اتے ویج گیا۔ اوندے کپڑے پس گئے اتے آپ کھلن پئے گئے۔ عورتاں نے ملاں پیر بخش کول دھال ویج ڈتی۔ آپ نے آکھیا۔ میں اونکوں سمجھاڈساں ول ایویں نہ کرہی قدرت دا کرنا ایں تھیا جو ہوں ڈینہ حکیم قادر قریشی جیڑھے فقیر صاحب مشہور ہن۔ جلال پور پیر والا وچوں تشریف گھن آئے۔ ملاں پیر بخش نے گالہیں گالہیں ویج آپنے مرشد کول شکایت کیتی جو محمد بخش ہن کم دی نہیں کریندا اتے علول نال عورتاں دے دے تروڑڈندے۔

نوروز سنیں کھوہ دی گادھی دی گدی تے بیٹھے ہن۔ فقیر صاحب نے کراست والی نظر سٹی تاں آپ گدی تو تے ڈھ پے۔ جوڑا ڈانداں داروک تے آپ کول ہک پاسے ہٹایا گیا۔ جنیں ویلے آپکوں ہوش آیا تاں آپ بزرگ فقیر دے قدماں ویج آڈٹھے۔

کچھ ڈینہ بعد قادر بخش فقیر روانہ تھے تاں آپ ہوہریں انہاندے پچھوں ٹرپے۔ اتے جلال پور پیر والا، موضع شجاعت پور چاہ حکیمان والے پج گئے۔ اتے پڑھن شروع کیتونے۔

بعض لوکاں دا اکھاں اے جو آپ جھی ست سال دے ہن۔ ملاں صاحب نے آپ کو آپنے بزرگ فقیر صاحب کول پڑھن واسطے بھیج ڈتا۔ آپ نے پڑھائی گڑھائی شروع کر ڈتی۔ آپ فارسی دی ہیلمی کتاب گلستان پڑھدے ودے ہن جو آپدی اوبا تعلیم وی مک گئی۔

نوروز سنیں ہک ڈینہ آپڑیں استاد فقیر صاحب نال پڑھدے بیٹھے ہن۔ اتے فقیر صاحب گوڈیاں تے سر رکھی مراقبہ بیٹھے کریندے ہن۔ کتاب گلستان پڑھدیں آپکوں لفظ بھل گیا۔ ترانے چار دفعہ پچھیا۔ پر جواب نہ آیا ول استاد فقیر صاحب دا گوڈا ہلاتے لفظ پچھیا۔ فقیر بزرگ جلال ویج آتے آپکوں چک تے ماری چاٹ تاں آپدے ذہن دے سارے عیان کھل گئے ہوں ہکا چاٹ میاں محمد بخش کول رنگ لاڈتا۔ آپ محمد بخش نوروز بن گئے ہوں ویلے بیٹھے بیٹھے آپ نے آکھیا۔

ہن قادر بخش و سار نہیں ہک بخش تیدا جو سگ اے

بعض دا اکھاں اے جو آپ نے اے ڈوہڑا آکھیا ہا۔

شوق شراب محبت دیاں میگوں گھٹیاں یار پلایاں
در میخانے وحدت والے سے سے چساں پایاں
بے خود قرب حقیقی دیاں بھر ڈتیاں یار صراحیاں
بخش تنبور تیا تن سارا جڈاں تاراں عشق ہلایاں

بس تعلیم اتھوں پوری تھی گئی۔ جو رنگ لگبرٹاں ہا۔ ہوں بچی چاٹ نال لگ گیا۔ تعلیم دی بس
کرتے شاعری نال ساٹکا جوڑ گھدا۔ نوروز سنیں آپنے استاد حکیم قادر بخش فقیر سنیں دے مرید بن گئے۔ اے
انہاندی خدمت اچ رہن لگ گئے۔ آپ انہاندی گھوڑی دی ڈیکھ بھال کر بندے ہن۔

نوروز سنیں حضرت خواجہ غلام فرید سنیں دی خدمت وچ اکثر اندے و بندے رہندے ہن۔ خواجہ
فرید کول روز ڈیہار می نویں چیز لکھتے دکھیندے ہن۔ ایں واسطے خواجہ سنیں نے آپدا تخلص بخش دی
جائے نوروز رکھیا۔ آپ خواجہ سنیں بارے لکھدن۔

سکدیں سکدیں عمر ہوئی دل ماہی یاد نہ کیتو
غم لٹی تے ڈکھ کشی کول جہات تے جہات نہ کیتو
جھوکاں بھان پرانیاں اول آباد نہ کیتو
بخش وفا فرید کیتی دل سن کر داد نہ کیتو

پیلے پیلے آپ خواجہ فرید سنیں کنوں اصلاح کروشدنے ہن۔ آپدا کلام تصوف تے معرفت دے
رنگ وچ رنگیا ہویا ہے۔ کلام وچ مٹاس تے روانی ہے۔ پڑھدیں سندیں دل نہیں رجا۔ نوروز سنیں کول
مٹھے مدنی محمد پاک نال وی سہانس تے پیار ہا۔ آپ ایں کافی وچ لکھدن۔

میدی درمی دا دلدار عجب
بے جان شکل بیانان اے
رکھ قدم ٹھمک رفتار عجب
تیدی صورت مست مصورتوں
تھے ظاہر سے انوار عجب
فریاد فغاں نت بت بے جاں
نوروز تیرا سرشار عجب

کدیں ہند ڈو اسرار عرب
میدے صحن خزاں ویران اے
ہر ان انہاں چشمان اے
تیدے حلقے مہیم مدورتوں
تیدے جلوے نور منورتوں
نت سوز کنوں ہے نال کنال
اچھاں گریاں ہے بے سال

کچھ لوک نوروز سنیں کوں ڈوہڑیاں دا شاعر آہن۔ پر اسے غلط اسے۔ آپ مولوداں، غزلاں تے کا
فیاں وی لکھدے ہن۔ آپہنیاں کافیاں۔ مولوداں تے غزلاں وچ وی اوہے لڑتیاں۔ چساں۔ جلولان۔
سریراں تے خوشیاں موجود ہن۔ موسم بہار وچ کھی ہوئی نیکی جھیں ایں برودے چند شعر سماعت فرمؤ۔
جیرے موسم بہار وانگوں رنگ ڈکھیندے خوشیاں کھنڈنڈے معلوم تھیندن۔

باد نسیم سردی آوے موسم ڈیکھو پیاری طرح نیاری
ہر گل پھل تے مشک فشاں کرتا تھہرنا تاتاری طرح نیاری
غنچہ نازک دین ڈیکھو کیا سدا گلاب بہاری طرح نیاری
زر گس نوک کجل دی پاتی کرنا بوبلغاری طرح نیاری
بلبل خوش الحان تھیوے واہ چمن دی گل کاری طرح نیاری
قمری سروصورتوں قربان تھیوے لکھواری طرح نیاری
آنوروز ڈوہیں دل مانوں موسم بہار بہاری طرح نیاری

نوروز سنیں دے کلام وچ مشاس تے رس اسے۔ پڑھن دی جس اسے۔ پڑھیں سندیں دل نہیں
رجدا۔ آپ دے کلام کوں مولوی خیر الدین صابر ملتانی ہوراں نے مولانا حاجی بر خوردار وفا ہوراں کنوں
صاف صاف لکھواتے چھاپایا۔ ڈوہڑیاں دے ڈو مجموعے چھپ چکن۔ اتے پنجویں کتاب آپدی قصہ لیلی
بھنوں ہے۔

آپ لکھن نہ ہاندے ہن۔ ایں واسطے آپدا کلام مولوی رحم علی صاحب لکھدے ہن۔ جلال پور پیر والہ
وچ آپدا کلام ڈاٹورام لکھدا ہا۔ ایں واسطے آپدا ہوں سارا کلام صانع تھی گئی۔ آپدی صحیح تاریخ پیدائش اتے
وفات دا پتہ نہیں پیا لگدا۔ پر کوشش جاری اسے۔ ملاں پیر بخش صاحب جنہاں آپکوں پالیا بااودوی اتے انہاندا
پتر ملاں حق نواز فوت تھی چکن۔ نوروز سنیں دا پترت غلام سرور وی فوت تھی چکے۔ مولوی رحیم علی اتے
انہاندا پتر مولوی جان محمد وی فوت تھی گن۔ یعنی نوروز سنیں دے ہم عصر لوک اللہ کوں پیارے تھی گئے
حاجی احمد بخش سوہروں سنیں آہدن جو میدھی عمر سو سال کنوں آتے ہے۔ پر میں نوروز سنیں کوں کاٹنا
ڈٹا ہا۔ اتھوں معلوم تھیندے جو آپکو فوت تھئے ہوتے سو سال کنوں زیادہ عرصہ تھے گئے لہذا پیدائش توں
لکھن تے ہن تک دا عرصہ حاجی احمد بخش ہک سو سٹھ پنجاٹھ سال ڈٹا لے انہاں آکھینے میدھے بزرگ آہدے
ہن۔ نوروز سنیں دی ڈارمسی جٹی تے ہر مہی ہوندی ہئی۔

آپدی شادی آپنی ہک رشتہ دار شرماں مائی نال تھئی ہئی۔ جیندے وچوں آپ دابک پتر پیدا تھیا۔
 آپ نے پتر واناں آپنے پیو دے نال تے غلام سرور رکھیا ہا۔ آپدی وفات دے بعد شرماں مائی نے
 بنشینہ سوہروں نال شادی کیتی اتے اوندے وچوں وی ہک پتر جمیا۔ جینداناں ملک کمال ہا۔ شرماں مائی
 داپتر ملک کمال سوہروں وی فوت تھی گئے۔ نوروز سیں ہک بزرگ تے ولی بن۔ آپ کوں بزرگی ولایت
 آپڑیں پیر مرشد حکیم قادر بخش فقیر کنوں ملی ہئی۔ آپ جیرھی جال دے تلے تے بہرے ذکر الہی کرندے
 بن۔ اوں جاں دیاں کوئی ٹنگاں گل وچ پاوے ہاتاں بخار نہ آندا ہا۔ ایس گال دی تصدیق حاجی احمد بخش نے
 کرڈتی جو میں خند جال دیاں ٹنگاں پاتیاں بن۔ میکوں بخار دی فوراً خیر آگئی ہئی۔

نوروز سیں شریف، بے مانس، بزرگ، درویش صفت، انسان بن۔ آپ دنیاوی جمیرے جھگڑیاں
 کنوں پرے رہندے بن۔ آزاد طبیعت اتے صابری بن۔ آپد رنگ گندی بت صفا ہا۔ قد درمیانہ۔ ڈاڑھی
 چا پویں تے پچھڑی ہئی۔ فقیر ویں سادہ طبیعت دی وجہ کنوں سادے رنگ دا لگکا پیندے بن۔ پیراں وچ
 کھڑاویں جوتی تے سر تے قادری ٹوپی یا داٹوئیں پگ بدھیندے بن۔ ذات دے بھٹی بن۔

نوروز سیں جلال پور پیر والہ چاہ حکیمان، والا موضع شجاعت پور دے ہک باغ وچ خیرات دے چاول
 کھاندے ہوئے درو قلع دی وجہ کنوں فوت تھئے۔ اتے وصیت دے مطابق آپکو ملاں حق نواز وستی دی مسجد
 دے اگوں دفن کیتا گیا۔ آپدی قبر مبارک نہر قطب واہ دے سمجھ ابھار پاسوں ہے۔ موضع کرانسی بستی ملاں
 حق نواز ہے۔ آپ دی مزار مبارک دی ڈیکھ بہال صفائی ستھرائی رانا سکندر حیات صاحب کرندن۔ آپ
 دے سوئے من موئے۔ میٹھے اتے رس بھرے کلام دے کجھ نمونے پیش کرینداں

ہار گیم موئی بھج بھج دھرک دھرک
 سینہ تھرکے چھاتی پھرکے
 پی نہ روز لہو بھر بک بک
 پھراں دیوانی مست مولی
 ہے درداں دی ڈھک ڈھک
 ہک پائے بیدار پئی دا
 نہیں سنہدا تن ہن پئی ت ملک

نہ وچ مینتوں چھپ چھپ لک لک
 برہوں بڈل سر چھڑ چھڑ کڑکے
 پانہ تریڈھیاں نہ ڈے ڈڑکے
 برہوں بہادر ڈٹی بھنوالی
 ہے ہر چیز توں اندر خالی
 اتھ نوروز میں ہار گئی دا
 بن اصلوں لا چار تھئی دا

سراپکی ثقافت دی کول

انسان دی تہذیب دی بنیاد اوس ویٹے ہنسی جڈن ونیں تنگ و تاریک جارس کول چھوڑ کے دیادوس
دے کنارے اتے داویاں ونی راہون شروع کر دیا۔ تے ایس طرح انسان دے آپس ونی میل جول دے
تہذیبی رسماں تے ریتاں وجود ونی آئیاں تے دل فطرت قوموں نے انساں رسماں کول اپنی شخص دا ذریعہ
بنالیا۔ رسماں یا ریتاں کمیں دی قوم دے جذبات دے اظہار کا ذریعہ ہوندا۔ ہر قوم دی اپنی یک صیحدہ
نفسیات ہوندی ہے تے اوہ ہر عمل کول اپنے طریقے تے سوچی دے مطابق کردندی ہا۔ جیویں ہر قوم دے
رسم و رواج تے ریتاں کول قوم دی سنجان دا ذریعہ ہوندا، ایویں ہی ساڈے سراپکی عورت دے رسم و
رواج تے ریتاں اپنی انفرادیت دے لحاظ نال یک اپہاتے نشا بر مقام رکھیندن۔

روہی، نعل تے دمان دے حسین امتزاج واناں سراپکی نکل وسیب اے۔ صادق آباد تو کمین دے
ڈیر واسما میل خان تک دا ایہ علاقہ اپنے بے پناہ خوبیاں تے بے مثل تہذیب دی وجہ توں یک نویں مقام
رکھیندے۔ دھرتی دی ایس مٹی ونی اسا کول ہزاراں سالوں دے راز و فنی تھے ہوئے ملدن اتھاں روہی چولستان
دے موسم دی شدت، بیٹ دے عذقیان دی بی نیازی، نعل دے عورت دی محرومیاں اتے سرسبز
میداناں دی محبت ساڈے مزاجاں دی ترجمان ہے جیویں ایہ علاقہ اپنے موسمی مزاج دا کھرا ہے ایویں ہی
اتھاں دے لوک دی اپنے قوم دے سہ اتے عمل دے پکے ہن۔ خیر بھانساں کول ڈوجیاں قوالاں توں
منہ دکریندے۔

مذہب کمیں دی قوم یا عورت دے ستون ہوندے۔ اتے ساڈے سراپکی نکل وسیب ونی مذہب حک
ایتھے ستون دی حیثیت رکھدے۔ جیوندے اتے ساڈے دھماں دے عقیدت دی چست قائم ہے۔ یں
چست دی پھاں ونی اساڈے ایہ سدھے تے سادہ لوک اتھاں دے مسنیاں توں بے نیاز تھی کے خداوند تعالیٰ
دا شکر ادا کریندے راہنڈن۔ اساڈے وسیب دے ہر شہر، ہر قصبے اتے ہر دیہات ونی مساجد نظر آئیندن،
اتھاں تک کہ اگر کمیں جاتے ہاں کھر دی من مالاں وی اتھاں یک چھوٹی جہیں مسجد ضرور نظر آسی۔ مذہبی

حوالے نال اساڈے لوک صوفیا اکرام اتے بزرگان دین نال اپنی بے پناہ محبت تے عقیدت رکھیندن، کیوں جو بزرگان دین نے ایس علاقے وچ اسلام دی اشاعت واسطے بے پناہ خدمات سرانجام ڈتن، ایس سانگے اتھوں دے لوگ انہاں دے مزاراں او تے حاضری ڈے کے اپنی عقیدت دا اظہار کریندن۔

مذہبی حوالے دے علاوہ اساڈے وسیب دی ہک نویکلی پہچان اتھاں تھیون والے عرس تے میلے جن، میلے عام طور تے موسم بہار وچ بزرگان دے مزاراں او تے۔ تے فصلان دے پکن تے منائے ویندن، جتھاں مختلف قصبیاں تے دیہاتاں دے لوک حک جابا تے کٹھے تھی کے اپنی تہذیب دے رشتیاں کوں مضبوط کریندن اتے ایس طریقے نال صدیاں توں قائم اپنی ایس تہذیب دی بقا دی جنگ دا حک نواں اہر کریندن۔

اساڈے وسیب دی حک بسی خوبی جیڑی ایکوں ڈوجھیاں علاقیاں توں ممتاز کریندی ہے۔ اودا انہاں دا ڈکھ سکھ وچ حک بے واساتھ ڈیون با۔ مشرق دی ایہ ریت ہے کہ جیڑے ویلے ہک نواں جنم اپنا گھر وسیندے تے سارے رشتہ دار، دوست احباب، ہمسائے انہاں دی ایس خوشی وچ ضرور شریک تھیندن۔ ایس موقع تے سانگے بانگے دیاں ساریاں رسماں، گنڈھیں بدھیمبن، جنج دی تیاری، مہرے، ویل گنوائی، جھمر تارپی، گھوٹ کوار وچ لاناں ڈیون، برادری دے سائے وری اتے ڈاج گنڈاوان، اے سبھی رسماں حک نو پکلا مقام رکھیندن۔ خوشی دے ایس موقع تے جوان چھوہریں کوار دے نال بہرے کے ڈھونک دی تھاپ او تے خوشی دے گیت گاندن۔ گھوٹ دے یار دوست گھوٹ کوں مہندی لیندن، سہرا پوندن، گھوڑے تے بلہیندن، عرض ایہہ چھوٹیاں چھوٹیاں رسماں ادا کر کے خوشی دا اظہار کریندن۔ اتھاں بزرگ اپنے بالائے نال شفقت دا اظہار وی کریندن۔ اتے ایس طرح ڈو خاندان حک بے دے نال پیار محبت دے رشتے وچ گنڈھیں ویندن۔

لوگ گیت تے قصے اساڈی ثقافت وچ بہوں اہمیت دے حامل من اج وی دیہاتاں وچ لوک سیالے دیاں سرور اتاں وچ بھاہ دے انباہ دے گرد بہہ ویندن تے اتھاں قصہ گو قصہ سنٹریندے، تے کوئی کھل بس کے لوکاں کوں خوش کریندے۔ عرض ایہہ لوگ ایس طریقے نال اپنی ایس چھوٹی جتیں زندگی کوں خوبصورت بنڈیندن، اے اودہ لوگ من جیڑے حد تے بغض کنوں پاک من، ڈوجھیاں کوں خوشیاں ڈیندن تے آپ وی خوش رہیندن۔ اے لوگ اپنے چھوٹے چھوٹے مسئلے پنچائت دے ذریعے حل کریندن۔

امن پسند مزاج دے مالک من۔ اتے حک ڈوجھے دی عزت کرن اپنا فرض سمجھن، مہمان نوازی اساڈے و
سیب دے لوکاں واسطے باعث عزت ہوندی ہے اپنے مہمان دی بہوں قدر کرہندن۔ اگر کہیں وستی دے
حک گھر وچ مہمان آؤجے۔ من اوہ اول کھلے دامہمان نہیں ہوندا۔ بلکہ ساری وستی دامہمان ہوندے۔ لوگ
آپس وچ رل مل کے پیار و محبت نال راہندن۔ ایویں وستی دے کچیاں بویلیاں، پنڈ چنڑن والے چارے،
پتاں دے ملاحاں، اجڑیاں غرض ہر حک اپنی ذات دے حوالے نال اساڈے وسیب دی شان دے دادمی
ہن۔

ایں تل وسیب وچ روپی دی تپ دی ریت ہووے، تل دا چٹیل میدان ہووے تے بھادریں دان
دی زر خیز مٹی اے سب اسا کول بہوں پیاریاں من۔ کیوں جو اے دھرتی دے سماں ریتاں اساڈے کول
اساڈے وڈوڈیریاں دی امانت من۔ ایں دھرتی وچ راہون والا ہر شخص انہاں نعمتیاں کنوں واقف ہا اے
سب رسماں ریتاں اساڈیاں من اتے اساڈے علاقے دے ایہ لوک اساڈی ایں دھرتی کول رنگ لاون تے
اوندا حق ادا کرن دا حوصلہ رکھیندن، تے ایں دھرتی دے لوک اساڈے وسیب تے ساڈی پہچان دا ذریعہ
من۔

“جھولک”

ٹپنہہ وارا اخبار

خود دی سے پڑھو تے

ہیاں کول دی سے پڑھاؤ

"سرائیکی لسانیات" حک جائزہ

سین دکناد کلاںچوی سرائیکی دے مہاندے لکھاری ہن لسانی تحقیق وچ انہاں کول بہوں اہمیت حاصل ہے۔ کیوں جو زبان و ادب دی گول تے پرکھ کیتے انہاں نے حیاتی خرچ کیتی اے "سرائیکی لسانیات" انہاں دی حک انتہائی کامیاب تے مفید کتاب ہے جیوں اکادمی سرائیکی ادب بہاولپور نے بہوں خوبصورت گیٹ اپ نال شائع کیتے۔ 200 صفیماں دی ایس کتاب وچ کلاںچوی صاحب نے سرائیکی لسانیات دی پوری تاریخ تے نظریات بیان کر ڈتے ہن تے زبان دے بارے وچ بے زبانوں دے دانشوراں دے نظریات دی پیش کیتے ہن کتاب دے شروع وچ حک گالہ دی عنوان نال اولکھن جو اے سرائیکی لسانیات دے حوالے نال کوئی باقاعدہ کتاب ناں کینی البتہ ایندے وچ کچھ بنیادی گالیں ضرور سامندیں گھن آیاں ناں جو ناواقف حضرات کیتے کچھ رہنمائی تھی سکے۔

ایس کتاب کول انہاں ڈوں حصیاں وچ تقسیم کیتے پہلے حصہ دا عنوان لسانی تحقیقات ہے تے ایس

حصے وچ انہاں لسانیات دے علم دی اہمیت تے روشنی پاتی ہے تے زبان دے زندہ رہوں کیتے اوندی عالمگیری اوصاف تے تبصرہ کیتے۔ ایندے بعد لسانی گروپ بندی وچ سرائیکی زبان دی سنجان دے حوالے نال جارج گریرسن دے ہند آریائی زبانوں دی تقسیم کول چارٹ دی مدد نال سمجھانے تے نامور محققین دے نظریات کول کٹھا کرتے سرائیکی دامنڈھ گولنڈی سونڈھی کوشش کیتی اے سرائیکی داتاریخی پس منظر بیان کریندے ہوئے انہاں نال نال دی زبانوں دا تجزیہ کیتے تے انہاں زبانوں دے الفاظ تے لہجیاں کول سرائیکی لفظاں نال موازنہ کرتے پیش کیتے۔

بر عہد وچ سرائیکی کول مختلف ناواں نال یاد کیتا گئے انہاں ناواں دی توجیہ تے سرائیکی ناں تے اتفاق کول وی سین دکناد کلاںچوی صاحب نے اپڑاں موضوع بنڑائے زبان دیاں نموی تے حرفی خصوصیات بیان کریندے ہوئے انہاں حروف تہی تے انہاں دیاں مخصوص آوازاں، اعراب تے مصادر دا ذکر

کہندے ہوئے زبان دی وڈائی تے آلاویت کوں دلیوں نال ڈسائے
 رسم الخط کمیں وی زبان واسطے ہوں اہمیت دا حامل سمجھاؤندے نہ رائیکی۔ رسم الخط دی تالیف تے
 ہوتاں دا استحصال انہاں حدود واسطے سامنٹیں رکھی اس تے موہن جو دوسرے عوامی حروف تے جہانی
 دے عوامی حروف دی مشابہت کوں شعور نال واضح کیتے تے نہ رائیکی کوں سندھی تہذیب و تہاں برائے۔
 لے، ایندے شواہد ڈتے ہن۔

جاسٹ گریسن حک مغرب دے نامور محقق ہن انہاں نے "لنگویٹک سروے آف انڈیا" وچ لکھا
 تے پنجابی زبان دا نظریہ پیش کیتے انہاں نے آریہ سماج دا ذکر کہندے ہوئے زبانوں کوں دائریوں وچ
 تقسیم کیتے باہر دا دائرہ ہندوستان وچ پنجابی، سندھی، گجراتی، راجپوتانی، مہاشی، بہاری، بنالی اڈیہ تے اسامی
 زبانیں شامل ہن تے اندر دے دائرے وچ ہندی، بانگلو، قنوجی تے برج بھاشا وغیرہ شامل ہن۔

باہر دے دائرے دا نظریہ بیان کہندے ہوئے جارج گریسن نے لکھا کوں ہوں بعد پورہ ہندوستان
 زبان قرار ڈتے تے لکھا سرائیکی دا ڈوجا ناں اسے تے ایندے قریب ترین زبان ہے۔

یو اے سرنوف حک بے وڈے دانشور ہن جنہاں دا تعلق روس نال ہے تے انہاں دی کتاب "دی
 ہندی لینگویج" روسی زبان وچ لکھی گئی۔ ہندوستان وچ انگریزی توں سرائیکی وچ ترجمہ تھی ایں کتاب وچ
 سرائیکی بولن والیاں دی تعداد حک کروڑ 45 لکھ دسی گئی گے۔ یو اے سرنوف نے وی سرائیکی زبان
 دے بارے اچے انپڑیں نظریات بیان کہندے ہوئے لکھوں ہوں وڈے محقق وچ بولن آلی زبان آکھے

اوبرائن نے سرائیکی زبان دے بارے وچ اپڑیں نظریات بیان کہندے ہوئے آکھیا جو سرائیکی
 سنسکرت زدہ زبان ہے تے ایندے ہوں سارے لفظ سنسکرت والے ہن لیکن انہاں دے اسے خیالات
 صحیح کینیں کیوں جو سرائیکی زبان دا تعلق روارمی زبان نال رہدے ہر حال اوبرائن نے زبان دی خدمت وچ
 حصہ گھدے تے لکھوں دراورمی زبان تسلیم کیتے

سنہیں دلشاد کونوی دی کتاب سرائیکی لسانیات "وچ مشور محقق ڈاکٹر کرسٹوفر شیکل دے خیالات
 تے نظریات کوں وی پیش کیتا گئے ڈاکٹر کرسٹوفر شیکل لندن یونیورسٹی وچ ایشیادی زبانوں دے پروفیسر
 ہن انہاں سرائیکی دارکتاء مراکز تے قسماں دا ذکر کیتے انہاں مرکزی سرائیکی، شمالی، جنوبی، جھنگی، شاہ

پوری تے سندھی سرائیکی کون علاقائی تقسیم دے حوالے نال پیش کیتے۔

مغربی محققین دے علاوہ ایس کتاب وچ سرائیکی لسانی بحثاں مشرقی محققین خاص طور تے اردو دے نقاد حافظ محمود شیرانی دے نظریات وی لکھے گئیں جہڑے انہاں سرائیکی زبان دے بارے وچ اپڑیں مشہور کتاب "پنجاب میں اردو" وچ لکھے ہن۔ سید محی الدین قادری روز لسانیات دے ماہر شمار کیتے ویدن، انہاں نے وی مختلف چارٹاں تے نقییاں نال زبانوں دی گروہ بندی کیتی اے اینویں ای ڈاکٹر شوکت سبزواری نے سرائیکی زبان دے بارے وچ کوئی واضح جگالہ ناں نہیں کیتی البتہ کتناہیں کتناہیں اشارتا ذکر ضرور کیتے۔

سرائیکی زبان دے محققین قاضی محمد الدین راضی تے ڈاکٹر مہر عبدالحق دے نظریات وی شامل کیتے گئیں ڈاکٹر مہر عبدالحق ہند آریائی زبان وچ پنجابی، لہذا تے ملتان دے مقام متعین کیتے تے سرائیکی الفاظ دا بے زبان نال تعلق کون واضح کیتے۔ ڈاکٹر صاحب نے رسم الخط دے مسائل وی کہیں حد تک حل کر ڈتے ہن انہاں نے سرائیکی دا بلوچی نال، سندھی، لہذا تے پنجابی نال اشتراک کون وی بیان کیتے۔ غلامی بہاولپوری نے وی سرائیکی زبان دے بارے وچ اپڑیں خیالات دا اظہار کردے ہوئے اپڑیں نظریات بیان کیتے ہن تے انہاں نے زور ڈتے کہ سرائیکی سندھ دے قدیم لوکاں دی زبان ہے تے ہوں پرانی زبان ہے عتیق فکری دے نظریات دے مطابق سرائیکی عربی دے نال ہوں قریبی تعلق رکھیندی اے تے سندھ دی تہذیب تے زبان سرائیکی دے ارتقاء دا سبب ہے انہاں نے سرائیکی دی قدامت دا ثبوت او مرثیے آکھن جہڑے سرائیکی وچ قدیم زمانے توں لکھے ویدے ہن۔

سرائیکی لسانیات وچ او تمام مواد شامل کر ڈتا گئے جیڑا کہیں زبان کو سمجھڑ کیتے ضروری خیال کیتا ویدے ایس کتاب دی زبان نہایت سادہ تے آسان ہے اے کتاب خاص طور تے ایم اے دے طالب علماں دی ضرورتاں کون سامنڑیں رکھتے لکھی گئی اے لیکن ایس کتاب کو نمڑیں رکھ کے اسان آکھ سگدے ہیں جو کلانچوی صاحب نے ہوں محنت نال تمام محققین - ماہرین لسانیات دی رائے کون کٹا کرتے سو نمڑیں انداز وچ پیش کر ڈتے اے کتاب گیٹ اپ دے اعتبار نال دی خوبصورت اے ایس کتاب داخل 45 روپے ہے تے اینگوں سرائیکی لائبریری دے زیر اہتمام اکادمی سرائیکی ادب بہاولپور نے شائع کیتا ہے۔ کتاب دے آخر وچ ایم اے سرائیکی دے طالب علماں کیتے امتحانی سوالات وی ڈتے گئیں جنہاں کون ڈیکھتے طالب علم ایم اے دے پرچے وچ پچھن آ لے سوالات دا انداز ڈیکھ سگدن تے ایناں

سوالات کوں پڑھ کے امتحان دی تیاری وی بہتر انداز نال کر سگدن ایس حوالے نال اسے کتاب طالب
ملاں دے نال نال عام قاری واسطے وی بہوں زیادہ معلومات رکھیندی اسے تے اینکوں پڑھ تے اسان زبان
کوں بہتر انداز وچ سمجھ سگدوں۔

”افسانہ نمبر“

”سہ ماہی“
نمبر ایک

بہوں جلدی افسانہ نمبر چھپنیا پے ،

ایندے واسطے افسانے تے مضامیت پٹھو ،

اساں تانگی ہیں

(مدیر)

سنگت، جرٹ، محبت

بندے دی بندے نال جرٹ، سنگت، محبت، رشتے تے بھرپی اوکوں اول وصال آ لے پاسے گھن ویندن، جیہڑا کامل ہوندے، تے ایہہ او منزل ہے جتھاں بندہ بندے نال رل تے حک تھی ویندے، تے این جاء تے حک تھی کر ایہیں وی اوکھانیں راہندا بلکہ آپرٹیں محبت تے سنگت رلے رل تے پوری دنیا نال گنڈھیج ویندے۔ انسان کوں رل مل راہون، باہون تے بولن آلا زناور آکھا ویندے۔ این سانگے اونڈیاں ضرورتاں وسیب توں انجہرہ تے پوریاں نیں تھی سگدیاں،

ثقافتی تاریخ دسنیدی ہے جو دنیا وچ نہ مٹن آلی تہذیبی تے ثقافتی تخلیقاں کرن آکیاں سانٹے انساناں دے معاشرے وچ اقتصادی مسئلایاں دے نال نال جیہڑا ڈوجھاوڈا مسئلہ ہئی۔ او ایہو ہئی۔ جو بیگانگی کوں کیویں مکایا ونجے، انجہ کوں کٹھا کیویں کیٹا ونجے، حک تے حک کوں رلاتے یاراں کیویں کیٹا ونجے۔ ہابیل تے قابیل آ لے جیہڑے دی روایت کیویں مکائی ونجے، انسان کوں حک بے دے نیڑے کیویں کیٹا ونجے۔ معاشرے وچ تھیون آلی ترقی دے نتیجے وچ کیویں ٹھپا ونجے، تے ایہ صرف اج دانیں بلکہ غاراں دے واسیاں دا وی مسئلہ ہئی۔ جو سنگتاں کیویں جوڑیاں ونجن، ہجر دے بھانہ کیویں وسمائے ونجن، مذہب، سیاست، ثقافت، آرٹ وسیب، تخلیقاں تمریکاں تے ازم آپرٹیں طور تے انسان دے وصال دے ارمان کوں پورا کرن کیتے راہواں کدھیندے رہے۔

انسان ڈوجھیاں مخلوقاں توں ایں سانگے انجہرہ تے وڈا سٹہ بندے، جو او بندے کوں عقل ہے۔ اور رل مل راہون جازے دے، تے محبت کوں دی او بندے واسطے تخلیق کیٹا گئے، ڈوجھے جانداراں وانگوں انسان دے سر تے دی جبلتاں دے ان ڈٹھے سنگھ من، پر او آپرٹیاں جبلتاں دے سر زور زناور کوں عقل دے کھلے نال بدھ تے رکھیندے، تے سیانے وی ایہو آبدن جو جیہڑے ڈسنورا انسان نے آپرٹیں جبلتاں تے بنیادی انگینتاں کوں قربان کرن سکھاہا۔ اوں نے تہذیب دی پورٹھی تے پیر رکھ ڈٹاہا۔ نتاں ساہ گھنن غذا کھانوں، تے جسمانی کتھار سز نال زناور دی کر گھیندن، "برٹرینڈ رسل دے خیال وچ محبت کوں ایہجے

اور اسوں ہونے لگی ہیں، جو بندہ ہاں جڑاں زمین وچ ہوں سکے لٹیاں ہویاں ہوں سکے جو بندہ ہاں ناناں
بنت توڑیں پھیلیاں ہویاں ہوں اس سائیکے لی زمانہ اسان محبت دی ضرورت سکے اہمیت نوں اکار سکے
کر سکے۔ ابرک لرام دے مطابق عشق اوں رو سکے یا سوچ واناں سکے جو بندہ دی بنیاد سکے عشق کرں آکا پوری
دنیا نال گندھ میچ ویند سکے۔

اس سائیکے اسان عشق دے لفظ کوں وسیع تر معنیاں وچ ڈیند سکے ہیں۔

محبت سکے اعتماد لازم و ملزوم ہن۔ کارل مارکس آپد سکے جو انسان کوں انسان دی حیثیت نال قبول
کرو سکے رند سکے اس رشتے کوں دی انسانی رشتہ دی حیثیت نال قبول کرو تاں ای آساں محبت دے
بدلے محبت سکے اعتماد دے بدلے اعتماد گھن سکے دے۔

کنیں دی بندہ سکے نال سنگت جو رمن کیتے ضروری سکے جو اسان اوں بندہ کوں گوشت پوست و
نرم۔ جذبات سکے عشق رکھن آکا، انسان سکھوں سکے این گاکہ کوں پہلے بدھ گھنیں جو انسان سکے جان
چیزاں واکوں کنیں دی ملکیت کیسئی، سکے نہ ای سٹیٹس

(STATAS) اوں تر کرسی وئے جاتے اوں سکے جذبات، محبتاں سکے خصوص کوں توں شروع کر ڈیووں،
فاشزم روپے سکے سرمایہ دارانہ نظام سنگتاں، محبتاں سکے تحقیقی صلاحیتاں دے رستے ویاں انکوں
من اس واسطے بندہ دی بندہ سکے نال جرئت ضروری سکے۔ تاں کلیپ دے ناگ وٹھویں اوں دنیاں تحقیقی
قوت کوں نکل دیندیاں من سکے دل پھو کڑا عمل شروع تھی ویند سکے۔

ایہ تحقیقی قوت نثار تھوہی سکے تاں بندہ، بندہ سکے آلے پاسے چھکوند سکے، فرائیڈ دے نظریے
موجب ایہ چھک عورت مرد دی ہو سکے یا رند سکے انہار کیتے بیاں راہواں سنگت زمری سکے صنعتی پیداوار سکے
این وچ اصطلاح، شعروادب تخلیق کرن، ڈکھ سکھ وندمن، تعمیری سکے سیاسی کم کار، شعور جادو و غیرہ ایہ جے
کم ایتھے من جنہاں وچ تخلیق داجوہر ضروری سکے۔ سکے انہاں وچ بندیاں دی سانجھ ضروری سکے۔

جیکر اسان آنپڑیں روایاں وچ خصوص دی خشبوہ لاگھنیں، سکے محبتاں ساڈی سائیکے واضح بن وئجن،
تاں محبت دے اس لہنے کوں کھن آید، اوکھانا راسی جو محبت گھن دی جاتے ڈیوون دا عمل سکے سکے
سنگت دے اس عمل وچ بندہ آنپڑیں انفرادیت دی قائم رکھ سکے۔

لوڑھ این گلہ دی ہے جو ذاتی مفاد نے جیہڑیاں کندھاں چار چپسروں اسار ڈتن، انہاں کوں سنگت دی طاقت نال ڈھاڈتا دے تے۔ انسان نفرتاں دی بند گلی توں نکل تے محبتاں آلی اول راہ تے آوے جیسر می کھلے میداناں، ساوالاں، آبادیاں، آزادیاں تخلیقاں، سنگتاں، جرمتاں تے محبتاں آلی ہے۔۔۔

مہا بندرے تے منفرد لہجے

دے شاعر

نصر اللہ خاں ناصر دہا مجموعہ کلام

”اثرک“ چھپے گے

ملف داپتہ۔ سرانسیکی ادبی مجلس جیٹروڈ بہاولپور

کافی

وطن بیگانے دل نہیں آؤنا
کوئے رہساں مول نہ بساں

یاد کیتیم دلدار
ہجر دا باری بار

وسر یا سارا راج بہانہ
سرخی کجھل موساگ گیوسے

وسر گیا گھریار
بیٹھ پیار سنگار

پاروں ڈس دی جھوک سجن دی
دیس عرب دالک طرب دا

کیوں رساں اروار
سارا باغ بہار

روہی راوسے روہیں روہیں
سانوں آیاروہی وٹھری

پنس گیا کرہوں قطار
بار تھی گلزار

داردار فرید ہے دلتوں

ڈو کھڑے تاروتار

کافی

ساگے پیت پریت دے سارے
وہ جو کاریاں کر گیا ساڈیاں

ساکوں ساڈا سائل سائیں
دھماں توں چہڑ والو نوں والا

یار ہنل اج توڑ گیا
ہاں وچ ساٹکاں پوڑ گیا

بر وچ روندہ چھوڑ گیا
ہستوں ڈے ڈکھ دور گیا

خرم اج او بندہ دلہندا
آپاں توں منہ موڑ گیا

غزل

تیدھے راو دی سوہتا سیاں چھڑنیدا خاک بیٹھا ہاں
میں دشت وچ لباس تن کرندا چاک بیٹھا ہاں

میں سوتیاں پوڑ پھٹ اپنے پیا کتر بندن کھل کھل تے
مٹاں بکھو جو زخماں دے میں سیندا چاک بیٹھا ہاں

جو بے کس جاں تے میگوں کرن بے شک سبھے ٹوکوں
ابیں گالھوں میں اپنے وچ روئی خاک بیٹھا ہاں

مٹاں بھل تے لکھیا ہووے میڈے ماہی نے میں دو خہ
میں منت کرتے ڈکے دنی پھلیندا ڈاک بیٹھا ہاں

میں پنیرے قید تیدی وچ وڈا خوردند ہاں ماہی
خدارا کھمب میڈے پٹ سٹ تمیا اڈراک بیٹھا ہاں

نکل ساری پندی گئی تیدھے جانناز دی جیوں
نیں دو دو تے تیدی سک وچ تمیا ہن پاک بیٹھا ہاں

گجھیاں گاریاں

دولا! ساریاں چھرکاں بہن سٹ
 ڈول ڈیسہ دے خلتائیں پکھی
 نہیں پھیندے
 تیدے سوہنے بختاں والے
 ہمدے و مدے باغ انج خوشبوئیں دیاں پریاں دمن
 رنگیں دیاں سرمست بہاراں
 گڈیاں کھینڈن
 ہلک ہلک بوکھرے نال تون اتھاں
 سو سو گاریاں لاتی بیٹھیں
 جا جا کور کیاں پورٹی پھر دین
 تیدے جو گے موت سنبے
 پکھی ساہ سواد دے بکھے

قاسم جلال

روپی دی بہار

آروپی دی ڈیکہ بہار
ہر منظر ہے رنگاں بھریا سنٹاں
دل چمک سٹے ہاں شمار

وسدیاں پن، مستراں دیاں جائیں
گوسپے، چھپر، ڈھاریاں، سالیں
روز سنیدن سنجہ صباہیں
گھر گھر مٹیاں دسے گھبار

بدن سمجھ دیاں مسکن کرناں
روپی وچ کھنڈ وندن خوشیاں
ٹپے، ڈھر، بھٹاں، دریاں
نکاں مارن چار چدھار

مست نظارے بھنگڑا پیندن
 ٹھڈھیاں ہیلال جھمرال لیندن
 روپی دے سب ڈکھ ٹل ویندن
 جدمن تھیوے ینگہ ملہار

دل ول ایویں کھمن کھے
 بال جیویں کئی لک چھپ کھیدے
 خوش ہے کسی روپی - سن تے
 جھمدے بدلاں دے گجگار

خوش ہن اٹھ، ڈاچیاں تے توڈے
 بھیدیاں، بکریاں ڈاند تے گابے
 ہر جاوینہ دی واسو واس اے
 ہر ٹوبنا ہے تار ستار

مینہ وسدے تال ویندن ٹھر ٹھر
 لانے، مورے، جالیں، لکر
 کھجیاں، کھنبیاں، جند دے سنگر
 دریاں کترن، پھوگ تے کھار

ٹھکیندن روپی دیاں جٹیاں
 پوپے، بولے، چوڑے، ہسیاں
 مرکیاں، گنگن تے ر مجھوالاں
 گھنٹیاں دانیں کوئی شمار

ہر شے سہنٹی ہے روپی دی
 کھسے تے دار، فلاسی،
 چادر، بوچھن، گھگھرا، چولی
 گندی، چانٹاں کھیس، لکار

کپا، گھگھی، لفن، پٹروپی
 تھال، منجھولا، سگلا، گڈوی
 جیسرنا، مٹی، کنی، چکی
 ونکی ہے ہر شے دی ہزار

نانگ، جتاے، کوئے کرڑے
 برن، گدڑ، سیر، جا ہے
 گیرے - ڈوڈر کال تے وہیے
 سب بن قدرت دے شکار

سب کھاندن سک نال میترے
چیمڑ، کھکھڑیاں، کمن ڈوڈے
سیٹوں، سناں، ساگ تے ڈھوڈے
چس ڈیندے ڈیلھوں دا اچار

شام کول چیمڑور لے، ڈھانڈے
گھرو لدن چنگیاں چھنکیندے
ہر ہک دگ تے ہر ہک رہ تے
ہوندن گھنڈاں دے گھٹکار

ہفتہ وار

”سوچھو“

جدید رنگ تے تحقیقی تخلیقات دارالہ

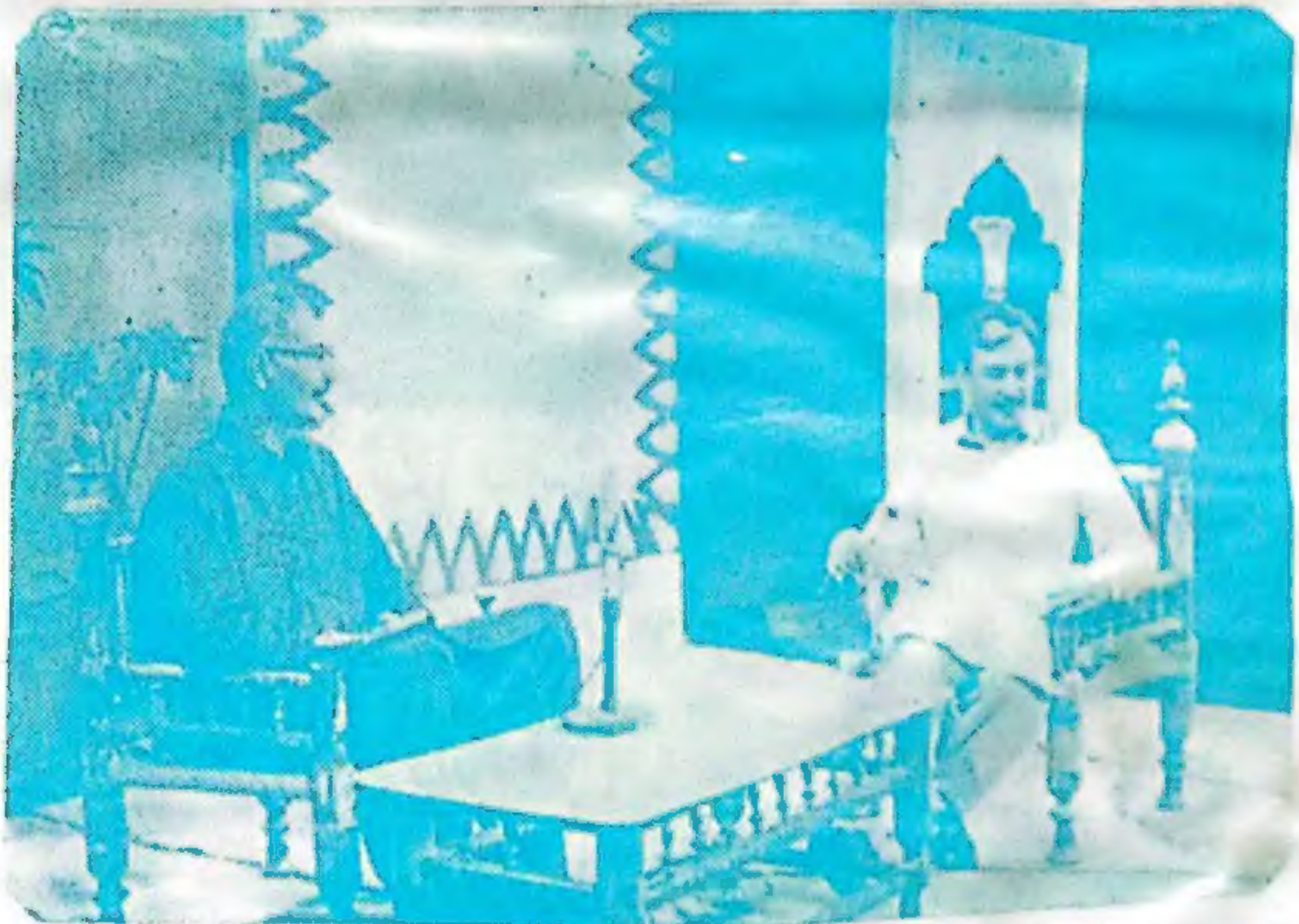
مدیر۔ ممتاز حیدر ڈاہر

حسین یار خان

ٹی وی کے پروگرام "ڈٹ انگلیری" میں نشر ہونے والے ڈرامے کا منظر، اسلم قریشی اور فیاض نمایاں ہیں۔

ٹی وی کے پروگرام "ڈٹ انگلیری" کے سٹیج شو عموک میں اقبال مصطفیٰ اور کچھیر نصر اللہ سناں نامہ۔

بہترین کوالٹی، معیاری جیننگ
نیرہ کام، اعلیٰ انتظام، مزدور اسودہ
کارکن مطمئن

اپنے عسے کی ترقی اور روزگار کی ضمانت

احکامان میری یاد

ٹوڈ پور ٹورنگا - بہاول پور

فون نمبر ۴۲۲۲، ۴۳۷۵

جیننگ ڈائریکٹرز

خواجہ حافظ محمد مصنان

